

Kariyer Stresi Ölçeği'nin (KSÖ) Türkçe'ye Uyarlanması ve Psikometrik Özelliklerinin Sınanması

Kadir Özden*, Özlem Sertel-Berk**

Reliability and Validity Study of Turkish Version of the Korean Career Stress Inventory (KCSI)

Özet

Üniversite yılları boyunca öğrenciler akademik konular, finansal kaygılar, sosyal ilişkiler ve kariyer sürecine ilişkin pek çok stres kaynağıyla karşılaşır. Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin kariyerle ilgili stres kaynaklarını ve zorlanmalarını ölçmek için geliştirilen Kariyer Stresi Ölçeği'ni (KSÖ) (Choi ve ark., 2011) Türkçe'ye uyarlayarak ölçeğin psikometrik özelliklerini sınamaktır. Çalışmaya İstanbul Üniversitesi'nden yaşları 17-68 arasında değişen toplam 425 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcılar kişisel bilgi formu, KSÖ Türkçe versiyonu yanı sıra, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ve Mesleki Sonuç Beklentileri Ölçeği'ni içeren bir anketi doldürmüşlerdir. Ölçeğin yapı geçerliği kapsamında açımlayıcı faktör analizi yürütülmüş, diğer ölçeklerle ilişkilere bakılmış ve madde ayırt ediciliği için madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir. KSÖ'nün güvenilirliğini sınamak amacıyla ise iç tutarlılık katsayısı ve 4 hafta arayla test-tekrar test güvenilirliği yöntemleri kullanılmıştır. KSÖ'nün Türkçe versiyonunun iç tutarlılık katsayısı .94 olup madde-toplam puan korelasyonları .44 - .80 arasında değişmektedir. Test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .81 olarak hesaplanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi, toplam varyansın %64.7'sini açıklayan ve "Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği", "Dışsal Çatışma" ve "İş Bulma Baskısı" olarak adlandırılan 3 faktörlü bir yapı ortaya koymuştur. KSÖ ve diğer ölçekler arasındaki ilişkilere bakıldığında ise orta düzeyde ve negatif yönde anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Sonuçlar, KSÖ'nün üç faktörlü bir yapıda olduğuna ve kariyer stresini değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceğine ilişkin yeterli kanıtlar sunmaktadır. Ölçeğin Türkçe versiyonunun psikometrik özellikleri ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kariyer stresi, kariyer stresi ölçeği, geçerlik, güvenilirlik

* İstanbul Üniversitesi, psy.ozden@gmail.com

** İstanbul Üniversitesi, Doç. Dr.

Abstract

The aim of this study was to run the Turkish adaptation and to test the psychometric properties of the Turkish version of the Korean Career Stress Inventory (KCSI; Choi et al., 2011). In total 425 voluntary university students enrolled at various departments of Istanbul University, whose ages ranged from 17 to 68, participated in the study. Participants filled in personal information form, the Turkish Version of the Korean Career Stress Inventory, Career Decision Self-Efficacy Scale (CDESES) and Vocational Outcome Expectations Scale (VOES). Exploratory factor analysis and item analysis were conducted, and the correlations between other scales were analyzed in order to examine the construct validity of the scale. Internal consistency and a four week time-span test-retest reliability coefficients were computed to measure the reliability of KCSI. Cronbach alpha coefficient for internal consistency was .94 with item-total correlations ranging between .44 - .80 whereas the test-retest reliability coefficient was .81 for the Turkish version of the KCSI. Factor analyses showed that the items of the KCSI loaded on three factors called “Career Ambiguity and Lack of Information”, “External Conflict” and “Employment Pressure” which explained 64.7% of total variance. The scores obtained from the Turkish version of the KCSI correlated significantly and negatively with the scores obtained from CDESES and VOES. Findings suggest strongly that the Turkish version of the KCSI has a three-factor structure and it is a valid and reliable instrument that can be used to measure career stress levels of university students. The psychometric properties of the scale were discussed in light of the relevant literature.

Keywords: Career stress, career stress inventory, validity, reliability

Sıradan insanlar için stres baskı, gerginlik, rahatsız edici dışsal güçler ya da bir duygusal tepki anlamına gelebilir. Psikologlar ise stresi, çok farklı şekillerde tanımlamaktadır. Güncel tanımlamalara göre stres; stres kaynağı (örn., işteki sorunlar), stres tepkisi (örn., gerginlik hissi) ve biyokimyasal, fizyolojik, davranışsal ve psikolojik değişimler olarak ele alınmaktadır (Ogden, 2007). Bununla birlikte en sık kullanılan ve stresin güncel ölçümlerinin de temelini oluşturan stres tanımı ise, stresi birey ile çevresi arasında oluşan, birey tarafından yük veya kaynakların aşılması ve iyilik halinin tehlikeye atılması şeklinde değerlendiren birey ve çevre arasındaki dinamik bir etkileşim süreci olarak kavramsallaştırır (Lazarus ve Folkman, 1984). Güncel tanımından da anlaşıldığı üzere stres, bireyin kişisel, sosyal ve iş yaşamını önemli ölçüde etkileyen bir faktördür. Kişiler yaşam boyu çok farklı stres kaynaklarıyla karşılaşma olasılığı taşırken kariyer süreçleri açısından bakıldığında yaşamın önemli stres dönemlerinden birinin de üniversite yılları olduğu görülmektedir. Yapılan çok sayıda araştırma üniversite dönemindeki öğrencilerin hem psikolojik hem de bedensel stres zorlanmaları açısından kronik fiziksel bir hastalığa sahip olanlar kadar olumsuz yaşantılara sahip olduğuna işaret etmektedir (Edwards, Hershberger, Russell ve Market, 2001; Misra, McKean, West ve Russo, 2000; Sertel-Berk, 2006). Genel olarak öğrenciler üniversite yılları boyunca akademik konular, finansal kaygılar, sosyal ilişkiler ve kariyer sürecine ilişkin pek çok stres kaynağıyla karşılaşır. Bununla birlikte öğrenciler tüm bu stres kaynakları arasında kariyere ilişkin konuları en üst sırada bildirmişlerdir (Jang, 2000; Kim, 2003). Nitekim üniversite yılları, öğrencilerin mezuniyet sonrasına ilişkin hedefler koyup bir kariyer planı oluşturmalarında önemli bir süreçtir. Ancak üniversite öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu kariyer kararı ile ilgili güçlükler yaşamakta ve bunlardan önemli bir bölümünün psikolojik sıkıntı (kaygı, depresyon) düzeylerinin genel popülasyondan yüksek olduğu ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir (Fouad ve ark., 2006). Benzer şekilde, kariyer kararı vermiş olan üniversite öğrencilerinin kararsız olanlara göre anlamlı olarak daha az depresif olduğu bulunmuştur (Rottinghaus, Jenkins ve Jantzer, 2009). Multon ve arkadaşlarının (2001) yaptığı çalışmada ise, %13'ü psikolojik sıkıntı (örn., kaygı, stres, depresyon) yaşayan normal popülasyonla karşılaştırıldığında, kariyer danışmanlığına gelen öğrencilerin %60'ının önemli ölçüde sıkıntı yaşadığı gözlenmiştir. Ülkemizde de üniversite öğrencilerinin kariyer gelişimlerine ilişkin yaşadıkları en önemli sorunlar arasında, belli kararlar verme konusunda kendilerini yeterli görememeleri, kendilerini yeterince tanıyamamaları ve kendilerine uygun hedefler belirleme konusunda güçlükler yaşamaları gelmektedir (Işık, 2010). Kariyer sürecine ilişkin yaşanan bu güçlükler de öğrencilerin psikolojik iyi oluşlarını etkilemektedir (Özden ve Sertel-Berk, 2016).

Bu araştırmalarda değerlendirilen psikolojik sıkıntıların her biri aslında üniversite yaşamındaki strese karşı zorlanmalar olarak tanımlanabilir. Öte yandan Lazarus ve Folkman'ın (1984) stres kaynakları ile zorlanmaların etkileşimi olarak tanımladığı stres süreci bağlamında kariyer ile ilgili stres kaynaklarının da ele alınması, hangi kariyer stres kaynaklarının hangi spesifik zorlanmalarla ilişkili olduğuna dair derinlemesine bilgi sağlayabilir, bu sürece yönelik etkin müdahalelerin tasarlanmasında ve özellikle Türkiye'deki üniversitelerde son yıllarda yaygınlaşan kariyer merkezlerinde kariyer danışmanlığı hizmeti veren profesyonellerin uygulamalarında işlevsel olabilir. Ancak ülkemizde kariyer stresini kaynakları ile beraber değerlendiren bir ölçek bulunmamaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı Choi ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirilen ve üniversite öğrencilerinin kariyer ile ilgili stres kaynaklarını ve zorlanmalarını ölçen Kariyer Stresi Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlamak ve ölçeğin psikometrik özelliklerini sınamaktır.

Bu amaç doğrultusunda, ölçeğin yapı geçerliği kapsamında açımlayıcı faktör analizi yürütülmüş, diğer ölçeklerle ilişkilere bakılmış ve madde ayırt ediciliği için madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir. Türkiye'de kariyer stresini ölçen başka bir ölçüm aracı bulunmaması sebebiyle ölçeğin orijinal çalışmasında da kullanılmış olan ve Türkçe uyarlaması bulunan Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği bu çalışmada da kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Bandura'nın (1986) Sosyal Bilişsel Kuramı'nın öz-yeterlik inançlarına ek olarak ikinci önemli bileşeni olan sonuç beklentileri yapısını temel alan ve yine Türkçe uyarlaması bulunan Mesleki Sonuç Beklentileri Ölçeği (MSBÖ) de kullanılmıştır. MSBÖ pek çok çalışmada KKYBÖ ile birlikte kullanılmış olup aralarında yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Choi ve ark., 2012). Araştırmamızda KSÖ ile hem KKYBÖ hem de MSBÖ puanları arasında orijinal çalışmadaki bulgulara benzer şekilde orta düzeyde ve negatif yönde ilişkiler beklenmektedir. KSÖ'nün güvenilirliğini sınamak için ise iç tutarlılık katsayısı ve 4 hafta arayla test-tekrar test güvenilirliği yöntemleri kullanılmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmaya 2013-2014 akademik yılında İstanbul Üniversitesi'nin çeşitli fakülte ve bölümlerinde öğrenim görmekte olan 304'ü (%71.5) kadın ve 121'i (%28.5) erkek olmak üzere toplam 425 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların yaşları 17 ile 68 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 21.13 ($SS = 4.78$) olarak bulunmuştur. Katılımcıların 108'i (%25.4) birinci sınıf, 92'si (%21.6) ikinci sınıf, 130'u (%30.6) üçüncü sınıf ve 95'i (%22.4) dördüncü sınıf öğrencisidir. Fakültelere göre yüzde dağılımlarına bakıldığında, katılımcıların 225'i (%53) Edebiyat Fakültesi, 122'si (%28.7) Eğitim Fakültesi, 68'i (%16)

İktisat Fakültesi ve 6'sı (%1.4) Fen Fakültesi ve 4'ü (0.9) İletişim Fakültesi öğrencisi olarak öğrenim görmektedir.

Test-tekrar test güvenilirliğini sınamak için 139'u (%84.2) kadın ve 26'sı (%15.8) erkek olmak üzere toplam 165 katılımcı KSÖ'yü ilk uygulamadan bir ay sonra tekrar doldurmuştur. Katılımcıların yaşları 18 ile 68 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 21.9'dur ($SS = 6.17$).

Veri Toplama Araçları

Katılımcılara veri toplama araçları olarak kişisel bilgi formu, Kariyer Stresi Ölçeği Türkçe versiyonu, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ve Mesleki Sonuç Beklentileri Ölçeği uygulanmıştır. Kişisel bilgi formunun ön yüzünde araştırmanın amacı ve katılım koşullarıyla ilgili bilgilere yer verilmiş olup katılımcılara katılımın gönüllülük ve gizlilik esasına göre olduğu belirtilmiştir. Aşağıda ölçüm araçlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Kişisel Bilgi Formu. Bu formda katılımcılara yaş, cinsiyet, fakülte, bölüm, kaçınıcı sınıfta oldukları hakkında sorular sorulmuştur.

Kariyer Stresi Ölçeği (KSÖ). Bu çalışmada Türkçe adaptasyonu gerçekleştirilecek olan KSÖ, Choi ve arkadaşları (2011) tarafından üniversite öğrencilerinin kariyerle ilgili stres kaynaklarını ve zorlanmalarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, toplam 20 maddeden ve 4 alt boyuttan (kariyer belirsizliği, bilgi eksikliği, iş bulma baskısı ve dışsal çatışma) oluşmakta olup yanıtlayıcılardan ifade edilen durumlara kendileriyle ilgili olarak ne düzeyde katıldıklarını “*Hiç katılmıyorum (1)*” ile “*Tamamen katılıyorum (5)*” arasında değişen 5'li Likert tipi bir ölçekte değerlendirmeleri istenmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20 en yüksek puan ise 100'dür. Alınan yüksek puan, yüksek düzeyde kariyer stresine işaret etmektedir.

KSÖ'nün orijinal çalışmasında (Choi ve ark., 2011) yapı geçerliği için hem açıklayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Toplam 334 üniversite öğrencisinden (%63.5'i kadın) elde verilerle yapılan açıklayıcı faktör analizi, toplam varyansın %66.26'sını açıklayan dört faktörlü bir yapı ortaya koymuştur. Yeni bir örneklemden ($N = 427$; %40.7'si kadın) elde edilen verilerle yapılan doğrulayıcı faktör analizi de iyileştirilmiş dört faktörlü modeli doğrulamıştır ($X^2(1) = 98.93$, $p < .01$; $X^2/df = 3.26$; RMSEA = .07; CFI = .93; NNFI = .91; IFI = .93). Belirtilen uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir bir model uyumuna işaret etmektedir. İç tutarlılık güvenilirliği için hesaplanan Cronbach Alfa katsayıları ise kariyer belirsizliği için .89, bilgi eksikliği için 0.89, iş bulma baskısı için .85 ve dışsal çatışma için .83 olarak bulunmuştur. Son olarak, eş zamanlı geçerlilik için KSÖ puanlarının diğer ölçüm araçları ile ilişkisi incelenmiştir.

Buna göre, kariyer stresi ile kariyer kararsızlığı arasında pozitif yönde, kariyer kararı öz-yeterliği ve ebeveyn kariyer desteği arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler gözlenmiştir (Choi ve ark., 2011).

Bu çalışmada Kariyer Stresi Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması ve geçerlik ve güvenilirlik sınamalarının yapılması hedeflenmiştir. KSÖ'nün Türkçe'ye uyarlama çalışmalarına, ölçüm aracını geliştiren araştırmacıdan gerekli iznin alınmasıyla başlanmıştır. İlk olarak, ölçek maddeleri İngilizce dilinde uzman iki kişi tarafından birbirinden bağımsız olarak Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra, her bir maddenin orijinali ile iki ayrı çevrisi "*Hiç uygun değil (1)*" ile "*Çok uygun (6)*" arasında değişen 6'lı Likert tipi bir uygunluk skalası kullanılarak endüstri ve örgüt psikolojisi alanından ve her iki dile de hakim iki öğretim üyesi tarafından birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Değerlendiricilerden alternatif maddeleri derecelendirirken gerek görmeleri durumunda yeni alternatifler de önermeleri istenmiştir. Her bir maddenin uygunluk değerlendirmeleri ve önerilen yeni alternatifler yazarlar tarafından incelenmiş ve gerekli düzeltmelerin ardından tek bir form haline getirilmiştir. Oluşturulan form birbirinden bağımsız iki yabancı dil uzmanı tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiş ve tek bir form elde edilmiştir. Bu form ölçeğin özgün formu ile karşılaştırılmış ve tutarlılık gösterdiği görülmüştür. Son olarak ölçek maddelerinin anlaşılabilirliğini değerlendirmek için toplam 20 üniversite öğrencisi ile bir ön çalışma yapılmıştır. Katılımcılar, her bir maddeyi "*Hiç anlaşılıyor (1)*" ve "*Tamamen anlaşılıyor (5)*" arasında değişen 5'li Likert tipi bir skalada derecelendirmişlerdir. Katılımcılardan gelen geribildirimler sonrasında ölçeğe son hali verilmiş ve uygulamalara geçilmiştir.

Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (KKYBÖ). KKYBÖ, Betz, Klein ve Taylor (1996) tarafından üniversite öğrencilerinin kariyer kararı verme sürecinde gerekli görevleri yerine getirmeye ilgili öz-yeterlik düzeylerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, toplam 25 maddeden oluşmakta olup yanıtlayıcılardan ifade edilen görevleri yerine getirme konusunda kendilerine ne derecede güvendiklerini "*Hiç Güvenmiyorum (1)*" ile "*Çok Güveniyorum (5)*" arasında değişen 5'li Likert tipi bir ölçekle değerlendirmeleri istenmektedir. Ölçekten bir toplam puan elde etmek mümkün olup alınan yüksek puan yüksek düzeyde kariyer kararı verme öz-yeterliğine işaret etmektedir. KKYBÖ, Işık (2010) tarafından Türkçe'ye çevrilerek psikometrik özellikleri araştırılmış ve yeterli düzeyde güvenilirlik ve geçerliğe sahip olduğu bulunmuştur. Buna göre güvenilirlik çalışmaları kapsamında, ölçeğin toplam 321 üniversite öğrencisine uygulanmasıyla elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0.88 olarak ve toplam 72 üniversite öğrencisine yedi hafta arayla uygulanmasıyla elde edilen

Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı .81 olarak bulunmuştur. Madde toplam puan korelasyonlarına ilişkin ranjin ise .34 - .62 arasında değiştiği görülmüştür. Benzer ölçekler geçerliği kapsamında 321 öğrenciyeye KKYBÖ ile birlikte, Mesleki Olgunluk Ölçeği, Mesleki Sonuç Beklentisi Ölçeği, Pozitif ve Negatif Duygu Durum Ölçeği, Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği ve Sürekli Kaygı Envanteri uygulanmıştır. Uygulanan ölçeklerin KKYBÖ ile Pearson momentler çarpımı sonucu korelasyon katsayıları sırasıyla mesleki olgunluk için .57, mesleki sonuç beklentisi için .59, olumlu duygu durum için .38, olumsuz duygu durum için -.24, denetim odağı için -.24 ve sürekli kaygı için -.48 olarak hesaplanmıştır. KKYBÖ'nün yapı geçerliğini belirlemek için ise Açıklayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucu ortaya çıkan 5 faktörlü yapının örneklem verisine iyi uyum gösterip göstermediğini anlamak amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Yapılan çalışmada elde edilen değerler GFI = .90, CFI = .90, RMSEA = .05 ve SRMR = .08 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar 25 maddeden oluşan 5 faktörlü KKYBÖ'nün uygulandığı örnekleme uyum gösterdiğine ilişkin önemli kanıtlar sunmaktadır. Bu çalışmada, KKYBÖ'nün Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .90 olarak bulunmuştur.

Mesleki Sonuç Beklentileri Ölçeği (MSBÖ). MSBÖ, Metheny ve McWhirter (2013) tarafından bireylerin belli eğitim veya kariyer kararı verme davranışları ile elde edebilecekleri başarının uzun süreli sonuçlarına ilişkin inançlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş 12 maddelik bir ölçektir. Maddelerin değerlendirilmesi “*Tamamıyla katılıyorum (1)*” ile “*Hiç katılmıyorum (4)*” arasında değişen 4'lü Likert tipi bir ölçek üzerinden yapılmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan, mesleki sonuç beklentisinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. MSBÖ, Işık (2010) tarafından Türkçe'ye çevrilerek psikometrik özellikleri araştırılmış ve yeterli düzeyde güvenilirlik ve geçerliğe sahip olduğu bulunmuştur. Buna göre güvenilirlik çalışmaları kapsamında, ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .87; yedi hafta arayla uygulanan test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .79 olarak bulunmuştur. Madde toplam puan korelasyonlarına ilişkin ranj ise .40 - .70'dir. Geçerlik çalışması kapsamında yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi sonucu ölçeğin tek boyuttan oluştuğuna ilişkin önemli kanıtlar bulunmuştur. Yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi sonucu ortaya çıkan tek faktörlü yapının çapraz geçişleme örneklem verisine iyi uyum gösterip göstermediğini anlamak amacıyla DFA yapılmıştır. Yapılan çalışmada elde edilen değerler GFI = .92, CFI = .96, RMSEA = .05 ve SRMR = 0.05 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar 12 maddeden oluşan tek faktörlü MSBÖ'nün uygulandığı örnekleme uyum gösterdiğine ilişkin önemli kanıtlar sunmaktadır. Benzer ölçekler geçerliği çalışmasında, MSBÖ ile Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Çok Bo-

yutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Pozitif ve Negatif Duygu Durum Ölçeği ve Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği uygulanmıştır. Uygulanan ölçeklerin MSBÖ ile Pearson momentler çarpımı sonucu korelasyon katsayıları sırasıyla; kariyer kararı yetkinlik beklentisi için .59, aile desteği için .24, arkadaş desteği için .21, özel bir kişinin desteği için .24, olumlu duygu için .35, olumsuz duygu için -.28, denetim odağı için -.36 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada, MSBÖ'nün Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .89 olarak bulunmuştur.

İşlem

Veri toplama araçları, birinci araştırmacı tarafından 2013-2014 akademik yılında İstanbul Üniversitesi'nin çeşitli fakülte ve bölümlerinde öğrenim gören öğrencilere, ilgili öğretim üyelerinin izni ile sınıf ortamında kâğıt-kalem testi şeklinde ve internet ortamında çevrimiçi anketler olarak uygulanmıştır. Ölçekleri internet üzerinden dolduran 360 katılımcıdan birinci sınıf öğrencisi olan 45 katılımcı ile ölçekleri elden dolduran ve hepsi birinci sınıf öğrencisi olan 63 katılımcının ölçek puanları karşılaştırılmış, yapılan bağımsız gruplar *t*-testi ile ölçek puanları arasında fark olmadığı gözlenmiştir (KKYBÖ için $t(106) = .762, p > .05$; MSBÖ için $t(106) = -.907, p > .05$; KSÖ için $t(106) = -.311, p > .05$). Bu sonuçlar doğrultusunda veriler birleştirilmiştir. Çalışmaya internet üzerinden katılan öğrencilere yine ilgili öğretim üyelerinin izni ile ders başında araştırma hakkında kısaca açıklama yapılmış, hemen sonrasında araştırmaya katılım linki öğrenci e-posta grupları yoluyla öğrencilere gönderilmiştir. Tüm öğrenciler anketin ön yüzünde yer alan yönergede belirtildiği şekilde, çalışmanın bilimsel amaçla yapıldığı ve kişisel bilgilerinin tamamen gizli tutulacağı konusunda sözlü ve/veya yazılı olarak bilgilendirilmiş ve çalışmaya gönüllü olarak katılmıştır. Ölçeklerin doldurulması 15-20 dakika sürmüştür. Toplam 437 öğrenci anketleri doldurmuş olmasına karşın, doldurulan ölçeklerde boş bırakılan maddeler olup olmadığı ve/veya maddelerin özensiz ya da rasgele yanıtlanıp yanıtlanmadığına bakılarak %5'in üzerinde eksik verisi bulunan veya ölçekleri uygunsuz doldurulduğu belirlenen 12 katılımcı veri setinden çıkartılmış toplam 425 katılımcı araştırmada yer almıştır. Test-tekrar test güvenilirliği sınaması için ise çalışmaya internet üzerinden katılan 360 öğrencinin yine e-posta adreslerine 4 hafta sonra çevrimiçi anket gönderilmiştir. Bu aşamada toplam 165 öğrenci anketleri doldurmuştur.

Veri Analizi

Verilerin analizi SPSS 21.0 paket programında gerçekleştirilmiştir. Kariyer Stresi Ölçeği'nin geçerliği kapsamında madde ayırt ediciliği için madde-toplam puan korelasyonları incelenmiş, yapı geçerliği için temel eksen boyutlandırması

ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı açımlayıcı faktör analizi yürütülmüş ve diğer ölçüm araçları ile korelasyonlarına bakılmış; bunun için Pearson momentler çarpımı korelasyon değişmezlik katsayıları kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği kapsamında ise iç tutarlık güvenilirliği Cronbach Alfa katsayıları, test-tekrar test güvenilirliği ise Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayıları hesaplanarak sınanmıştır.

Bulgular

KSÖ'nün Türkçe formunun yapı geçerliğini sınamak için ilk olarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ancak bunun öncesinde verilerin faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testi ile incelenmiştir. Hesaplanan KMO değeri .93 ve Bartlett küresellik testi χ^2 değeri ise 5801.88 ($df = 190$, $p < .001$) olarak bulunmuştur. Bu bulgular örneklem verilerinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Böylece, temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi, özdeğeri 1'in üstünde olan ve toplam varyansın %64.7'sini açıklayan üç faktörlü bir yapı ortaya koymuştur (Tablo 1). Aynı analizden elde edilen *scree-plot* grafiği de KSÖ maddelerinin üç faktör altında toplandığını göstermiştir. Bunun yanı sıra hiçbir maddede çift yüklenme olmamıştır. Tablo 1'de görüldüğü gibi, varyansın %48.1'ini açıklayan birinci faktör, "Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği" (10 madde); varyansın %10.1'ini açıklayan ikinci faktör "Dışsal Çatışma" (4 madde) ve varyansın %6.6'sını açıklayan üçüncü faktör de "İş Bulma Baskısı" (6 madde) olarak adlandırılmıştır. Bununla birlikte madde ayırt ediciliğini sınamak için hesaplanan madde-toplam puan korelasyonları ise .44 - .80 arasında değişmektedir. KSÖ maddelerinin faktör yapılarına ve madde-toplam puan korelasyonlarına ilişkin bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. KSÖ'nün faktör yapısına ilişkin bulgular

Faktör İsimleri ve Maddeler	Faktör Yüğü	Ortak Varyans	Madde-Toplam
<i>Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği.</i> 10 madde. Özdeğer=9.62, Açıklanan varyans=%48.1			
17. Nasıl bir kariyer istediğim konusunda kesin bir karara varmadığım için endişeli hissediyorum.	,919	,758	,770
18. Geleceğim için planladıklarımın gerçekten istediklerim olduğu konusunda şüphe duyduğum için kendimi engellenmiş hissediyorum.	,885	,661	,709
11. Gelecekte ne yapmak istediğimi bilmediğim için kendimi engellenmiş hissediyorum.	,755	,733	,794
19. Seçmiş olduğum meslek ile yeteneklerimin birbirine uygun olup olmadığı konusunda kaygılarım var.	,747	,542	,659
13. İstedeiğim kariyerin ne tür nitelikleri gerektirdiğini bilmediğim için kendimi engellenmiş hissediyorum.	,684	,730	,800
14. İstedeiğim iş için nasıl hazırlanmam gerektiği konusunda tam olarak emin olamadığımdan kendimi engellenmiş hissediyorum.	,682	,679	,756
20. Neye yeteneğim olduğunu bilmediğim için endişeliyim.	,680	,531	,679
3. Kariyerim için neyin gerekli olduğunu bilmediğim için kendimi engellenmiş hissediyorum.	,576	,591	,740
5. İstedeiğim iş hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığıma dair endişelerim var.	,561	,559	,683
16. Kariyerim için hazırlanmama yardımcı olan pek fazla kişi olmadığından kendimi engellenmiş hissediyorum.	,497	,505	,688
<i>Dışsal Çatışma.</i> 4 madde. Özdeğer=2.01, Açıklanan varyans=%10.1			
1. Ailemle çatışma yaşıyorum çünkü ailem benim garantili bir işe girmemi istiyor ve benim neyi önemsedeiğimle ilgilenmiyor.	,874	,718	,440
15. Ailemle çatışma yaşıyorum, çünkü onların benden yapmamı istedikleri ile benim yapmak istediklerim farklı.	,773	,637	,473
2. Ben memnun olduğum halde, kariyer planımın bana yakın olan insanların beklentileriyle uyuşmamasından endişe duyuyorum.	,701	,525	,452

4.	Başkalarının kariyer tercihim konusundaki olumsuz düşünceleri zihnimi meşgul ediyor.	,507	,453	,559
<i>İş Bulma Baskısı</i> . 6 madde. Özdeğer=1.31, Açıklanan varyans=%6.6				
10.	Bir iş bulmak için yapılması gereken çok fazla şey olduğundan kendimi stres altında hissediyorum.	,822	,665	,648
9.	Aynı anda hem okul derslerine çalışmak hem de bir işe hazırlanmak zor olduğundan kendimi baskı altında hissediyorum.	,715	,526	,606
7.	İşe alım sınavını ilk defada geçemeyeceğim konusunda endişeliyim.	,709	,508	,598
12.	İstedğim işe giremeyebileceğim konusunda endişeliyim.	,687	,662	,713
8.	İstedğim işin bana güvenceli bir gelir sağlamayacağı konusunda endişe duyuyorum.	,528	,390	,568
6.	Kariyer alanımda yeteri kadar pozisyon olmadığı konusunda endişelerim var.	,482	,377	,566

Kariyer Stresi Ölçeği'nin 3 faktörlü son haline ait ortalama ve standart sapma değerleri, iç-tutarlılık ve test-tekrar test güvenilirlik katsayıları Tablo 2'de verilmiştir. Buna göre, ölçeğin toplam 425 katılımcıya uygulanmasıyla elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .94 olarak ve toplam 165 katılımcıya 4 hafta arayla uygulanmayla elde edilen Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı .81 olarak bulunmuştur. Bulgular, KSÖ'nün yeterli düzeyde iç tutarlılık ve test-tekrar test güvenilirliğine sahip olduğunu göstermektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Kariyer Stresi Ölçeği ve faktörlerinin tanımlayıcı istatistikleri ile güvenilirlik katsayıları

	Ortalama	SS	İç-tutarlılık	Test-tekrar
				test
KSÖ-TOP	49.28	16.48	0.94	0.81
KSÖ-KBBE	24.32	9.70	0.94	0.89
KSÖ-DÇ	8.20	3.69	0.83	0.85
KSÖ-İBB	16.74	5.68	0.86	0.81

KSÖ-TOP=Kariyer Stresi Ölçeği toplam puanları; KSÖ-KBBE=Kariyer Stresi Ölçeği-Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği faktör puanları, KSÖ-DÇ=Kariyer Stresi Ölçeği-Dışsal Çatışma faktör puanları, KSÖ-İBB=Kariyer Stresi Ölçeği-İş Bulma Baskısı faktör puanları

KSÖ toplam ve faktör puanları ile diğer ölçüm araçlarından elde edilen puanlar arasındaki ilişkiler incelemek amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Analiz sonucunda, KSÖ toplam ve faktör puanları ile KKYBÖ ve MSBÖ'den elde edilen puanlar arasında, araştırmanın beklentileri doğrultusunda, orta düzeyde ve negatif yönde korelasyonlar gözlenmiştir ($p < .01$) (Tablo 3).

Tablo 3. KSÖ toplam ve faktör puanlarının diğer değişkenlerle ilişkisi

	KKYBÖ	MSBÖ
KSÖ-TOP	-0.49*	-0.43*
KSÖ-KBBE	-0.52*	-0.41*
KSÖ-DÇ	-0.17*	-0.26*
KSÖ-İBB	-0.43*	-0.39*

* $p < 0.01$; KSÖ-TOP=Kariyer Stresi Ölçeği toplam puanları; KSÖ-KBBE=Kariyer Stresi Ölçeği-Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği faktör puanları, KSÖ-DÇ=Kariyer Stresi Ölçeği-Dışsal Çatışma faktör puanları, KSÖ-İBB=Kariyer Stresi Ölçeği-İş Bulma Baskısı faktör puanları; KKYBÖ=Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları, MSBÖ=Mesleki Sonuç Beklentileri Ölçeği puanları

Tartışma

Bu çalışmada Choi ve arkadaşları (2011) tarafından üniversite öğrencilerinin kariyer ile ilgili stres kaynaklarını ve zorlanmalarını ölçmek için geliştirilen Kariyer Stresi Ölçeği Türkçe'ye uyarlanmış olup geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin psikometrik özellikleri sınanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği kapsamında açımlayıcı faktör analizi yürütülmüş ve diğer ölçeklerle ilişkilere bakılmış, madde ayırt ediciliği için madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir. KSÖ'nün güvenilirliğini sınamak amacıyla ise iç tutarlılık katsayısı ve 4 hafta arayla test-tekrar test güvenirliliği yöntemleri kullanılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi, özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın % 64.7'sini açıklayan 3 faktörlü bir yapı ortaya koymuştur. Ölçeğin Türkçe versiyonunda orijinal formda yer alan tüm maddeler korunmuş olmakla birlikte, maddelerin faktör yapısının orijinal faktör yapısından bazı farklılıklar gösterdiği gözlenmiştir. İlk olarak Choi ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında iki ayrı faktör olarak beliren "Kariyer Belirsizliği" ve "Bilgi Eksikliği" boyutları Türkçe adaptasyon çalışmasında hiçbir madde faktörlerden elenmeksizin tek bir yapı altına yüklenmiştir. "Kariyer Belirsizliği" boyutu, kişinin gelecekte ne yapacağını tam olarak bilememesinden kaynaklı güven eksikliği ve kaygının yol açtığı stres düzeyi ile ilişkili olup "Neye yeteneğim olduğunu bilmediğim

için endişeliyim.” ve *“Nasıl bir kariyer istediğim konusunda kesin bir karara varmadığım için endişeli hissediyorum.”* gibi maddeleri içerir. “Bilgi eksikliği” boyutu ise, kişinin kendisine yardımcı olabilecek kaynaklar veya kişiler bulmada yaşadığı güçlüklerin yol açtığı stres düzeyi ile ilişkili olup *“İstediğim iş hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığımı dair endişelerim var.”* ve *“Kariyerim için neyin gerekli olduğunu bilmediğim için kendimi engellenmiş hissediyorum.”* gibi maddeleri içerir. Bu iki boyutun tanımına ve maddelerine baktığımızda, birbirinden çok farklı olmadığı dikkati çekmektedir. Dahası kariyer belirsizliği aslında bilgi eksikliği ile ilişkili olabilir. Nitekim orijinal çalışmada, bu iki faktörün birbiriyle olan korelasyonunun oldukça yüksek olduğu (.71) görülmektedir (Choi ve ark., 2011). Dolayısıyla bu çalışmada orijinal formdaki “Kariyer Belirsizliği” ve “Bilgi Eksikliği” boyutlarının ve bu boyutları oluşturan maddelerin faktörlerden elenmeksizin tek bir yapı altına yüklenmesi ölçeğin Türkçe versiyonunun orijinal formla benzerliğini koruduğunu düşündürmektedir.

Öte yandan diğer iki faktör olduğu gibi korunmakla birlikte yalnızca orijinal formda “Dışsal Çatışma” boyutunda yer alan 8. madde Türkçe çalışmada “İş Bulma Baskısı” faktöründe yer almıştır. Bu maddenin Choi ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında faktör yüklenme sınırı olarak belirlenen değerin eşiğinde faktör yüküne sahip olduğu gözlenmiş olup en yakın ikinci faktör yükünün ise “Dışsal Çatışma” faktöründe olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla şu anki çalışmanın orijinal formdan farklılaşan bulgularının aslında orijinal çalışmaya çok da aykırı olmadığı söylenebilir. Ayrıca bu maddede ifade edilen durum (*İstediğim işin bana güvenceli bir gelir sağlamayacağı konusunda endişe duyuyorum.*) ebeveynler ve arkadaşlar gibi önemli diğerleri ile olan çatışmaları ölçen “Dışsal Çatışma” boyutu yerine iş bulma ve iş piyasasına hazırlanma ile ilgili baskıyı ölçen “İş Bulma Baskısı” boyutuna daha uygun görünmektedir.

KSÖ’nün güvenilirliğini sınamak için iç tutarlık ve test-tekrar test güvenilirliği yöntemleri kullanılmış, iç tutarlık katsayısı .94 ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .81 olarak hesaplanmıştır. Choi ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında, KSÖ alt ölçek puanlarının iç tutarlılık katsayıları .83 ile .89 arasında değişmektedir. Bununla birlikte ilgili orijinal çalışmada test-tekrar test güvenilirliğine bakılmamıştır. Hepsi bir arada ele alındığında bu sonuçlar, KSÖ’nün oldukça güvenilir olduğuna kanıt olarak kabul edilebilir.

KSÖ’nün yapı geçerliğine ek kanıt olarak KSÖ puanları ile KKYBÖ ve MSBÖ puanları arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Türkiye’de kariyer stresini ölçen başka bir ölçüm aracı bulunmaması sebebiyle orijinal çalışmada da kullanılmış olan ve Türkçe uyarlaması bulunan KKYBÖ bu çalışmada da kullanılmıştır. Diğer ölçüm aracı olan MSBÖ, Bandura’nın (1986) Sosyal Bilişsel Kuramı’nın

öz-yeterlik inançlarına ek olarak ikinci önemli bileşeni olan sonuç beklentileri yapısına dayanmaktadır. Bu ölçek pek çok çalışmada KKYBÖ ile birlikte kullanılmış olup aralarında yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Choi ve ark., 2012). Dolayısıyla bu çalışmada da birlikte kullanımları tercih edilmiştir. Araştırmamızda KSÖ puanları ile bu iki ölçüm aracından elde edilen puanlar arasında, çalışmanın beklentileri doğrultusunda, orta düzeyde ve negatif yönde ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgu, Choi ve arkadaşlarının (2011) bulguları ile paralellik göstermektedir. Her ne kadar KSÖ ile KKYBÖ ve MSBÖ puanları arasındaki ilişkiler beklentiler doğrultusunda orta düzeyde ve negatif yönde olsa ve bu durum ölçeğin yapı geçerliğine bir kanıt olarak kabul edilebilse dahi, ölçeğin geçerliğine öte kanıtlar için farklı örneklemelerde de aynı bulguların elde edilip edilmeyeceği hususu ileride incelenmelidir.

Öte yandan bu çalışmanın sınırlılıklarından da bahsetmek gerekir. Öncelikle katılımcı grubu, her ne kadar Türkiye'nin farklı bölgelerinden ve farklı sosyo-ekonomik seviyelerinden gelen temsil edicilik özelliği yüksek olan İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden oluşmuş olsa da, çalışmanın genellenebilirliği İstanbul Üniversitesi öğrencileri ile sınırlıdır. Bunun yanı sıra stres ölçümlerinde rol oynayabilecek sağlık durumu değişkeni ile öğrencilerin sosyal istenirlik düzeyleri kontrol edilmemiştir. İleriki çalışmalarda bu hususların göz önüne alınması yararlı olacaktır. Diğer bir husus çalışmanın katılımcılarının %71.5'ini kadın öğrencilerin oluşturmasıdır. Bu oranın katılımcıların %82'sinin Edebiyat ve Eğitim Fakülteleri öğrencileri olmasının ve bu fakültelerin kadın öğrenci sayısının fazla olmasının bir yansıması olarak ortaya çıktığı düşünülebilir. İlgili fakültelerde kadın öğrenci sayısı erkek öğrenci sayısından oldukça fazladır (Uludağ Üniversitesi Faaliyet Raporu, 2015). Gelecek çalışmalarda kadın ve erkek katılımcıların daha eşit dağılımlı olduğu bir örneklemin seçilmesi önerilmektedir. Son olarak, bu çalışmada açımlayıcı faktör analizi ile ortaya konan üç faktörlü modeli doğrulamak için ikinci bir örnekleme doğrulayıcı faktör analizi yapılmamıştır. Gelecek çalışmalarda farklı bir örnekleme doğrulayıcı faktör analizinin de yapılması üç faktörlü modelin geçerliğine ilişkin daha fazla destek sağlayabilir.

Çalışmanın tüm sınırlılıklarına rağmen, yapılan çok sayıda çalışma öğrencilerin üniversite yılları boyunca hem psikolojik hem de bedensel stres zorlanmaları yaşadığını (Edwards ve ark., 2001; Misra ve ark., 2000; Sertel-Berk, 2006) ve bu zorlanmaların yol açtığı psikolojik sıkıntıların önemli ölçüde kariyerle ilgili stres kaynaklarıyla bağlantılı olduğunu (Fouad ve ark., 2006; Multon ve ark., 2001; Rottinghaus ve ark., 2009) ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Kariyer Stresi Ölçeği, üniversitelerin kariyer merkezlerinde çalışan profesyonellerin öğrencilerin kariyerle ilgili stres kaynaklarını ve yaşadıkları duygusal zorlanma-

larını değerlendirmede kullanabileceği yararlı bir araçtır. Kariyer danışmanları KSÖ'yü bir tarama testi olarak kullanarak yüksek düzeyde kariyer stresi yaşayan öğrencileri belirleyebilir ve erken önleyici müdahaleler tasarlayabilirler. Dahası, KSÖ bu alanda uygulanan müdahalelerin sonucunu değerlendirmede kullanılabilir. Son olarak, ölçeğin Türkçe'ye kazandırılması ülkemizde kariyer stresi alanında yapılacak çalışmaların yaygınlaşmasına katkıda bulunabilir.

Sonuç

Bu çalışmanın bulguları, KSÖ maddelerinin yeterli düzeyde iç-tutarlık ve test-tekrar test güvenilirliğine sahip olduğunu kanıtı olarak kabul edilebilir. Ayrıca, bulgular KSÖ'nün "Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği", "Dışsal Çatışma" ve "İş Bulma Baskısı" olmak üzere üç faktörden oluştuğunu ve geçerliğine ilişkin yeterli kanıtlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçeğin "Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği" boyutu toplam 10 maddeden (3, 5, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20), "Dışsal Çatışma" boyutu toplam 4 maddeden (1, 2, 4, 15) ve "İş Bulma Baskısı" boyutu da toplam 6 maddeden (6, 7, 8, 9, 10, 12) oluşmaktadır. Çalışmanın sonuçları göz önüne alındığında, KSÖ'nün Türkçe versiyonu üniversite öğrencilerinin kariyerle ilgili stres kaynaklarını ve zorlanmalarını ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabilir.

Kaynaklar

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Betz, N. E., Klein, K. L., & Taylor, K. M. (1996). Evaluation of a short-form of career decision making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment, 4*, 47-57.
- Cenkseven, F. (2004). *Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Choi, B. Y., Park, H. R., Nam, S. K., Lee, J., ..., & Lee, S. M. (2011). The development and initial psychometric evaluation of the Korean Career Stress Inventory for college students. *Career Development Quarterly, 59*, 559-572.
- Choi, B. Y., Park, H. R., Yang, E., Lee, S. K., Lee, Y., Lee, S. M. (2012). Understanding career decision self-efficacy: A meta-analytic approach. *Journal of Career Development, 39*(5), 443-460.
- Edwards, K. J., Hershberger, P. J., Russell, R. K., & Market, R. J. (2001). Stress, negative social exchange, and health symptoms in university students. *Journal of American College Health, 50*, 75-79.
- Fouad, N. A., Guillen, A., Harris-Hodge, E., Henry, C., ..., Terry, S. (2006). Need, awareness, and use of career services for college students. *Journal of Career Assessment, 14*, 407-420.
- Jang, H. S. (2000). The sources of stress of university students and their coping strategies. *Journal of Student Guidance Research, 32*, 101-115.
- Kim, S. K. (2003). Life stress in freshmen and adjustment to college. *Korean Journal of Youth Studies, 10*, 215-237.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. NY: Springer Publishing Company.
- Metheny, J., McWhirter, E. H. (2013). Contributions of social status and family support to college students' career decision self-efficacy and outcome expectations. *Journal of Career Assessment, 21*(3), 378-394
- Misra, R., McKean, M., West, S., & Russo, T. (2000). Academic stress of college students: Comparison of student and faculty perceptions. *College Student Journal, 34*, 236-245.
- Multon, K. D., Heppner, M. J., Gysbers, N. C., Zook, C., Ellis-Kalton, C. A. (2001). Client psychological distress: An important factor in career counseling. *Career Development Quarterly, 49*, 324-335

- Işık, E. (2010). *Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi temelli bir grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklenti düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ogden, J. (2007). *Health psychology: A textbook* (4th edition). NY: McGraw Hill.
- Özden, K., Sertel-Berk, Ö. (2016). Üniversite öğrencilerinde psikolojik iyi oluşun psikososyal yordayıcıları, 19. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde sunulmuş poster, 5-7 Eylül, İzmir, Türkiye.
- Rottinghaus, P. J., Jenkins, N., & Jantzer, A. M. (2009). Relation of depression and affectivity to career decision status and self-efficacy in college students. *Journal of Career Assessment*, 17, 271-285.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081.
- Sertel-Berk, H. Ö. (2006). *Kronik ağrı yaşantısı ve ağrı inançları: Ağrı İnançları Ölçeği'nin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Stanton, J. M., Balzer, W. K., Smith, P. C., Parra, L. F., & Ironson, G. (2001). A general measure of work stress: The Stress in General Scale. *Education and Psychological Measurement*, 61, 866-888.
- Uludağ Üniversitesi Faaliyet Raporu (2015). http://www.uludag.edu.tr/dosyalar/sgdb/raporlar/Faaliyet_Raporlari/Uludag_Universitesi_Faaliyet_Raporu_2015.pdf. Erişim tarihi: 10.09.2017.

